

Janne Könönen

HITLER JA SUOMI

TAMMI

POHJOLAN LUONNONVARAT
JA SUURVALTASOTA

Janne Könönen

HITLER JA SUOMI

POHJOLAN LUONNONVARAT
JA SUURVALTASOTA

TAMMI
HELSINKI

© JANNE KÖNÖNEN JA TAMMI 2022

TAMMI ON OSA WERNER SÖDERSTRÖM OSAKEYHTIÖTÄ

ISBN 978-952-04-3438-0

PAINETTU EU:SSA

SISÄLLYS

JOHDANTO: Historian Hitler, Suomi ja Pohjola	9
I. RAAKA-AINEET — NATSI-SAKSAN AKILLEENKANTAPÄÄ..	19
Pohjoismaat horisontin laitamilla	19
Pikkuvaltiot pelinappuloina.....	25
Raaka-aineköyhä Saksa.....	30
Kaivosten Pohjola.....	37
Sotakone valmiiksi neljässä vuodessa.....	45
2. KILPAJUOKSU POHJOLAAN.....	53
Tie Molotov–Ribbentrop-sopimukseen.....	53
Sotaa käyvän Saksan hermosärky	60
Jääräpäinen Suomi yllättää	65
Hätähuutoja pohjoisesta.....	70
Talvisota saksalaisten silmin.....	74
Länsioffensiivi lykkääntyy.....	78
3. VOITTO VEITSETERÄLLÄ	83
Pulmia Pohjolassa.....	83
Stalin heittäytyy hankalaksi	90
Saksan ja Neuvostoliiton kulissiavioliitto	97
Näkymä sakenee	101
Göringin viesti sotaa käyvälle Suomelle.....	105
Pistooli Tukholman ohimolla	112

4. KAKSI SOTAA SAMAAAN AIKAAN	119
Saksan onni kääntyy	119
Raaka-aineunelmat konkretisoituvat	127
Uhka nousee Yhdysvalloista.....	136
Hitlerin tunnustelija Helsingissä.....	141
Raportti suomalaisten mielialoista.....	149
Giganttisia toimituksia.....	153
5. SUURIA SUUNNITELMIA.....	157
Salamana taivaalta	157
Neuvotteluja Saksan ja Neuvostoliiton kanssa.....	163
Riidankylvöä Suomesta	167
Barbarossa ja Pohjola	174
6. ASEVELJEYDEN POHJUSTUSVAIHE.....	179
Kosinnasta vihkimykseen	179
Suunnitelmia ajalle Barbarossan jälkeen	189
Skandinavian linnake vahvistuu.....	194
Arvoitusten kevät.....	196
Visusti varjeltu salaisuus.....	199
7. POHJOLAN BERSERKIT HYÖKKÄÄVÄT NEUVOSTOLIITTOON.....	209
Omistaja valtauksillaan.....	209
Häilyvä sotaonni.....	217
Luottamus ja kuljetukset kriisissä	228
Hitler hyvittelee Suomea.....	236
Pohjolan raivopäät saksalaisten silmin.....	244
8. KÄÄNNEKOHDASSA	257
Pohjolan Klondike	257
Kohtalonkenttä.....	264
Linnoitustöitä Jäämeren rannalla.....	272
Marsalkka ja Tanner.....	278

Vitkastelija.....	284
Lännen apua Joe-sedälle.....	291
9. IDÄN TAIIVAS TUMMENE	297
Lopun alkua.....	297
Asevelisuhteet heikentyvät.....	304
Erillisrauhahaluja.....	308
Irtiottoja.....	316
IO. SILKKIHANSIKKAASTA RAUTAHANSKAAN	323
Suunnitelmia Suomesta vetäytymiseksi.....	323
Itärintaman parvekkeella.....	335
Kiertoreitti Lappiin.....	340
Säröjä yhteisrintamassa.....	344
Yllättäviä avauksia.....	350
Keppiä ja porkkanaa.....	355
II. TIET ERKANEVAT	366
Isojen panosten peliä.....	366
Erillisrauha vailla tunteenpurkauksia.....	375
Irti Petsamosta.....	382
Vielä kerran, Suomi.....	389
JÄLKIKIRJOITUS	395
KIITOKSET	416
VIITTEET	418
LÄHTEET	439
HENKILÖHAKEMISTO	455

JOHDANTO

HISTORIAN HITLER, SUOMI JA POHJOLA

Eräs kaikkien aikojen puhuttelevimmista taideteoksista on mielestäni saksalaisen Richard Oelzen maalaus *Odopus (Die Erwartung)*. Siinä joukko ihmisiä on kokoontunut kukkulalle katsomaan synkkää, tummanpuhuvaa taivaanranta, jonka takaa näyttää nousevan rajuilma. Oelze maalasi unenomaisen näkynsä vuosina 1935–1936, vain muutama vuosi Adolf Hitlerin valtaannousun jälkeen. Taiteilija tuntuu ennakoineen työssään lähitulevaisuudessa koittavaa tragediaa, toista maailmansotaa.

Kirjoittaessani tätä teosta *Odopus* on palannut mieleeni – paitsi teokseni aiheen vuoksi, myös kirjoitusajankohdan, 2020-luvun alun dramaattisten tapahtumien vuoksi. Näitä vuosia on usein ja hyvästä syystä verrattu 1930-lukuun. Vastakkainasettelut, ideologiset ristiriidat, taloudellinen eriarvoisuus sekä suurvallan bruttaali hyökkäyssota Euroopassa ovat tuoneet mieliin toista maailmansotaa edeltäneen ristiriitaisen ajanjakson.

Me emme tätä kirjoitettaessa tiedä, olemmeko jälleen katselemassa rajuilman nousemista horisontista kuten Oelzen maalauksen väkijoukko. Ja vaikka tietäisimmekin, valtaosalla yksilöistä ei juurikaan ole mahdollisuuksia vaikuttaa tuleviin suuriin tapahtumiin. Sen sijaan, kuten olemme näinäkin aikoina nähneet, suurvaltojen johtajilla on enemmän valtaa vaikuttaa historiaan.

Toinen maailmansota oli syvimmältä olemukseltaan suurvaltojen välinen sota. Sen pääarkkitehdit olivat diktaattorit Adolf Hitler ja Josif Stalin. He olivat myös Suomeen vyöryneen rajuilman nostattajista vaikutusvaltaisimmat. Suomen kaltaisilla pienillä maille ei vuonna

1939 ollut paljonkaan mahdollisuuksia vaikuttaa rauhan pysyvyyteen lähialueellaan saati koko Euroopassa.

Historiankirjoitus on viime vuosikymmeninä hyvästä syystä painotunut mikrohistoriaan, ihmisten omakohtaisten muistojen ja kokemusten tutkimukseen. Tämä erinomainen suuntaus on lisännyt ymmärrystämme maailmansodasta ja sen kokeneista ihmisistä.

Tässä teoksessa keskityn kuitenkin katselemaan 1930-lukua ja maailmansodan tapahtumia hieman arkisen elämän näkökulmia korkeammalta. Pyrin ymmärtämään suurvaltajohtaja Adolf Hitlerin intuitioita, suunnitelmia ja toimintaa erityisesti suhteessa Pohjoismaihin ja Suomeen sekä niiden luonnonvaroihin. On ollut yhtä aikaa karmivaa ja kiehtovaa päästä lähemmäs niitä pöytiä, joissa maailmansodan käännteitä ratkottiin etenkin Suomen ja Saksan suhteissa.

Hitlerin roolia pienten maiden kannalta kuvasi jo omana aikanaan, toukokuussa 1940, varsin osuvasti Ruotsin Berliinin-lähettiläs Arvid Richert. Saksa oli tuolloin juuri hyökännyt Tanskaan ja Norjaan ja eteni lännen rintamalla kohti ikivihollisensa Ranskan kukistamista. Richertin mukaan pienten eurooppalaisten maiden kohtalot tulisivat riippumaan ”hyvin suuresti yhden henkilön, Saksan johtaja Hitlerin, henkilökohtaisesta tahdosta”.¹

Hitlerin henkilökohtainen tahto tulisi seuraavina vuosina sanelemaan merkittävässä määrin myös sen, millaiseksi Suomen asema meneillään olleessa maailmanpalossa muodostuisi. Hän oli ottanut roolinsa yhdessä Neuvostoliiton diktaattori Josif Stalinin kanssa jo elokuussa 1939 jakaessaan Euroopan tahtonsa mukaisesti etupiireihin. Pohjoismaat oli Molotov–Ribbentrop-sopimuksen lisäpöytäkirjassa sahattu kahteen osaan. Suomi oli repäisty irti muista ja siirretty Stalinille siltä itseltään mitään kyselemättä. Paljon merkitystä Suomen kohtaloille maailmansodan yleistilanteen kautta oli luonnollisesti myös Yhdysvaltain Franklin D. Rooseveltin ja Britannian Winston Churchillin tahdolla, mutta vuonna 1940 sodan kulku katkaisi tylästi Suomen suorat yhteydet länteen. Saksa ja Neuvostoliitto jäivät Itämeren valtiaksi.

Kun suurvaltapolitiikka etupiirijatteluineen on nostanut 2020-luvulla taas päätään, on paikallaan päivittää ja koota yhteen historian-

tutkimuksen ymmärrys siitä, mitä suurvalta-Saksan johtaja Suomen varalle suunnitteli. Mitä hän Suomesta ja Skandinavian pikkuvaltioista oikein tahtoi? Miten hänen näkemyksensä muuttuivat ja miten niiden muutosten vaikutukset näkyivät Suomen ja Saksan välisissä suhteissa? Mitkä olivat Hitlerin omat intressit ja miten hän niistä käsin tarkasteli Suomea osana kokonaisuutta, Pohjois-Eurooppaa, Skandinaviaa ja Itämeren aluetta?

On yllättävää, ettei Hitlerin toiminnasta Suomea kohtaan ole kirjoitettu yhtään kokoavaa tutkimusteosta. Kolmannen valtakunnan Saksan ja Suomen suhteita on toki yleisesti tutkittu paljon. Hitlerin aikomuksia Suomea kohtaan on tulkittu laajemmin esimerkiksi kahden saksalaistutkijan suomentamattomissa töissä, Manfred Mengerin teoksessa *Deutschland und Finnland im zweiten Weltkrieg* (1988) ja Gerd Ueberschärin väitöskirjassa *Hitler und Finnland* (1978). Hitlerin Suomen-suhteita ovat käsitelleet artikkeleissaan myös muiden muassa Andreas Hillgruber ja Michael Salewski. Suomen roolia osana maailmansodan laajempaa kehitystä ovat pohtineet, vain muutaman esimerkin mainitakseni, Tuomo Polvinen teoksessa *Suomi suurvaltojen politiikassa 1941–1944* vuodelta 1964, Pekka Visuri useammassakin kirjassaan sekä Markku Jokisipilä yhdessä tämän kirjoittajan kanssa teoksessa *Kolmannen valtakunnan vieraat – Suomi Hitlerin Saksan vaikutuspiirissä 1933–1944* vuodelta 2013. Tiettyjä yksityiskohtia, kuten Hitlerin roolia Suomen ja Saksan lähentymisessä 1940–1941, on luonnollisesti selvitetty paljon, muun muassa Arvi Korhosen, Mauno Jokipiin ja Ohto Mannisen töissä. Jokisipilän väitöskirja *Aseveljiä vai liittolaisia* (2004) pohti nimenomaan Hitlerin roolia Ryti–Ribbentrop-sopimuksen synnyn taustalla. Näiden ja monien muiden tässä mainitsematta jääneiden klassisten tutkimusten pohjalle tämäkin teos monin osin rakentuu.

Varsinkin monissa Suomen ja natsi-Saksan suhteita kuvaavissa populaarihistorioissa Hitlerin itsensä rooli tuntuu hukkuvan suuren kokonaisuuden alle. Saksan johtajan tahto sekoittuu monien muiden kolmannen valtakunnan toimijoiden, kuten ministerien, sotilaskomentajien, virkamiesten tai suuryritysten johtajien näkemyksiin. Vaikka historiantutkimus onkin selvittänyt perusteellisesti kaikki natsi-Saksan ja Suomen suhteiden pääpiirteet, Hitlerin motiivien ja tarkoitusperien

tulkinnassa on silti yhä tiettyä epäselvyyttä. Saksan Suomen-politiikan taustoittaminen laajemmilla, Hitlerin toiminnan suurvaltapoliittisilla laskelmilla, on ollut useimmiten melko ohutta. Pahimmillaan tämä on heijastunut siten, ettei Suomen roolia ole nähty kiinteänä osana toista maailmansotaa. Hitlerin ja muiden suurvaltajohtajien intresseissä kaikki Suomeen liittyvä oli osa laajempaa konfliktia, suurvaltojen sotaa Euroopan ja koko maapallon hegemoniasta ja resursseista.

Sytä sille, miksi nimenomaan itsensä Hitlerin suunnitelmia Suomen varalle on aiemmin tarkasteltu jokseenkin niukanlaisesti, voidaan löytää useampia. Toisen maailmansodan jälkeen Suomen suhdetta omaan lähimenneisyyteensä leimasi varovaisuus. Neuvostoliiton kanssa solmitun yya-sopimuksen oloissa ei ollut korrektaa sanoa, että Neuvostoliitto oli aiheuttanut talvisodan, ja vielä ongelmallisempaa historian vaiheena pidettiin jatkosotaa. Liittoutumista Saksan kanssa perusteltiin ajopuuteorialla ja katsottiin tarpeelliseksi korostaa kuuluisaa erillissotateesiä, jonka mukaan jatkosota ei ollut kiinteä osa Saksan hyökkäystä Neuvostoliittoon. Samalla Saksan johtaja haluttiin nähdä Suomen kannalta kaukaisempaa hahmona kuin hän todellisuudessa oli ollut, ja mieluummin painotettiin esimerkiksi ulkoministeri Joachim von Ribbentropin tai Saksan ulkoministeriön *Auswärtiges Amtin* virkamiesjohdon roolia. Tällöin käsitys Saksan motiiveista saattoi vinoutua, sillä Ribbentrop oli viimeiset sotavuodet lähes täydellisesti sivuraiteella Saksan päätöksenteon kovimmasta ytimeistä ja ulkoministeriön virkamiehet eivät useinkaan olleet kärryillä Hitlerin harjoittaman ulkopoliitiikan todellisista tarkoituksista.

Toinen, kenties merkittävämpi selitys Saksan johtajan vähäiselle käsittelylle suomalaisessa historiankirjoituksessa on puolestaan epäpoliittinen ja pikemminkin inhimillinen. Kuten kaikki toiseen maailmansotaan vähänkään perehtyneet tietävät, Hitler on historiankirjoituksen kannalta vaikeaselkoinen hahmo. Saksan johtaja tunnettiin jo omana aikanaan salailevana persoona, jolla oli tapana esittää tilanteen ja kuulijakunnan mukaan vaihtuvia näkemyksiä. Vaikka maan kaikki keskeiset strategiset päätökset niin poliittisissa kuin sotilaallisissakin kysymyksissä kulkivat hänen työpöytänsä kautta, Hitler ei jättänyt jälkeensä päiväkirjoja tai juuri muitakaan kirjallisia dokumentteja ratkaisuihinsa.

Aina ei voida edes tietää, mitkä asiakirjat milloinkin tulivat hänen tietoonsa.² Hänen johtamistyylinsä kuului se, että hän piti ratkaisut mahdollisimman pitkään avoimina ja antoi pelkkiä suullisia määräyksiä. Salailu oli täysin tietoista, minkä Hitler itse myönsi suoraan muun muassa kenraali Franz Halderille nimittäessään tämän syysskuussa 1938 armeijan yleisesikunnan päälliköksi. Johtaja totesi tuolloin, ettei kenraalin kannattanut jäädä kyselemään hänen pohjimmaisista motiivejaan:

Sinun täytyy ymmärtää, ettet tule koskaan tietämään ajatuksistani tai aikeistani ennen kuin annan niistä sotilaallisen käskyn. – – Ja mitä politiikkaan tulee, et tule koskaan tietämään, mitä minulla on mielessäni.³

Dokumenttien puute pakottaa historioitsijat päättämään paljon, ja tunnetun Hitler-tutkija John Lukacsin tavoin onkin todettava, ettei kukaan tutkija voi aukottomasti väittää tietävänsä Hitlerin kaikkien ratkaisujen perusteita. Niinpä tulkintaeroja syntyy väistämättä, mikä ei toki ole historiantutkimuksessa muutenkaan ennenkuulumatonta.⁴

Eräs tunnetuimmista Hitleriä koskevista tulkintaeroista koskee sitä, miten pitkälle Saksan johtaja lopulta suunnitteli toimintaansa. Brittitutkija A. J. P. Taylor kuvasi Hitlerin oikukkaaksi taiteilijaluonteeksi teoksessaan *The Origins of the Second World War* (1961). Hänen mukaansa Führer improvisoi päätöksiään opportunistisesti ja vailla suurempia ennakkosuunnitelmia sen mukaan, mitä mahdollisuuksia uudet tilanteet hänen eteensä avasivat.

Saksalaisen Andreas Hillgruberin versio taas oli hyvin toisenlainen. Hänen pääteoksensa *Hitlers Strategie* (1965) mukaan natsijohtajalla oli ollut mielessään vaihe vaiheelta etenevä suurstrateginen suunnitelma jo paljon ennen toisen maailmansodan syttymistä. Sen hän oli kuvannut 1920-luvulla teostensa *Taisteluni* (*Mein Kampf*) ja *Toinen kirja* (*Zweites Buch*) sivuilla. Tätä ohjelmaansa Hitler sitten valtakunnankansleriksi päästyään Hillgruberin mukaan melko tarkasti noudatti.

Viime vuosikymmeninä tutkimus on pyrkinyt etsimään keskitietä näiden ääripäiden väliltä. Esimerkiksi kaikkien aikojen tunnetuin Hitler-tutkija, englantilainen sir Ian Kershaw on korostanut, että

vaikka Hitler selvästi improvisoikin usein päätöksissään, tietyt peruspyrkimykset säilyivät hänen toiminnassaan pitkäkestoisina, muuttumattomia tavoitteina. Näitä olivat juutalaisuuden hävittäminen Saksan vaikutuspiirissä olleilta alueilta sekä laajamittainen maanvaltaus Itä-Euroopasta. Nämä keskeisimmät päämäärät olivat selvillä jo varhain, eivätkä ne syntyneet vaihtuvien tilanteiden pohjalta, ainakaan niin merkittävässä määrin kuin A. J. P. Taylor aikanaan esitti. Sen sijaan eri vaiheissa pintaan puski kyllä Hitlerin uhkapelurimainen taipumus ottaa riskejä. Esimerkiksi loppukesällä 1939 hän antoi hyökkäyskäskyn Puolaan voimatta varmasti tietää, julistaisivatko länsivallat Saksalle sodan vaiko eivät. Tämä oli iso riski, jonka seuraukset tunnemme. Tällöinkin päämäärät olivat selkeät, vaikka muuttuva todellisuus houkutteli Hitlerin pelaamaan äärimmäisen korkeilla panoksilla.

Suomenkin kannalta kiinnostava on se tutkijoiden valtavirran näkemys, jonka mukaan elintilan valtaaminen idästä oli yksi Hitlerin keskeisimpiä, muuttumattomimpia tavoitteita. Lukuisissa kolmatta valtakuntaa koskevissa tutkimuksissa on osoitettu, ettei Hitler muuttanut tavoitteitaan idässä olosuhteiden motivoimana. Toisin sanoen hän ei luopunut suunnitelmastaan hyökätä Neuvostoliittoon edes Molotov–Ribbentrop-sopimuksen voimassaoloaikana, elokuusta 1939 kesäkuuhun 1941. Tätä kansainvälisen tutkimuksen näkökulmaa ei ole suomalaisessa historiankirjoituksessa täysin tiedostettu, vaan Hitlerin toiminnasta on toisinaan annettu kuva, jonka mukaan hän olisi uskonut sopimuksen pitävyyteen eikä olisi ollut epäluuloinen venäläisiä kohtaan vielä talvisodan aikana. Stalinin valtakunnan hahmottaminen vihollisena pysyi kaiken aikaa hänen näkemyksensä, vaikka suomalaisille aikalaisille olisikin Saksan virallisesta linjasta muodostunut aivan erilainen käsitys.⁵

Jos kirjallisten dokumenttien puute ja tietoinen salailu vaikeuttavat Hitlerin toiminnan tutkimista, sama pätee Führerin ympärille muodostuneeseen poikkeuksellisen monimutkaiseen johtamisjärjestelmään. Kaikista maan tärkeimmistä strategisista ratkaisuksista, niin poliittisista, sotilaallisista kuin taloudellisistakin tavoitteista ja niiden toimeenpanosta päätti viime kädessä Hitler yksin. Hänen alapuoellaan Saksan poliittinen ja sotilaallinen koneisto oli monien päällekkäisten vastuiden

varaan rakennettu omalaatuinen kudelma. Saksalla oli 1933–1945 toimiva hallitus ja siinä ministereitä, mutta hallituksen asema oli heikko. Se ei ollut organisoitu, yhteistyötä tekevä ryhmä vaan joukkio yksittäisiä ministereitä, jotka ottivat ohjeensa suoraan Hitleriltä. Vuoden 1938 jälkeen hallitus ei pitänyt enää yhtään virallista kokousta, ja valtionpäämies kielsi sen jäseniä tapaamasta toisiaan ilman hänen läsnäoloaan edes oluttuopin ääressä.⁶ Tämän vuoksi se, että monissa suomalaisissa historioteoksissa kolmannen valtakunnan toiminnan subjektiksi nimitetään ”Saksan hallitus”, voi helposti johtaa väärin painotuksiin.

Kaikkien alaisten odotettiin työskentelevän ”Führerin tahdon suuntaisesti”⁷ – siitäkään huolimatta, että läheskään kaikilla ei ollut selkeää kuvaa siitä, mikä tuo tahto oikein oli. Johtajan seuraavia ratkaisuja jouduttiin usein lähipiirissäkin arvailemaan päätöksen toimeenpanon kynnykselle saakka. Hitler myös juoksutti alaisiaan tietoisesti keskenään eri suuntiin, jotta toiminnan lopullinen tavoite säilyisi mahdollisimman pitkään piilossa vihollisilta, ulkovaltojen tiedustelulta ja muiden maiden päämiehiltä. Saksan ulkosuhteissa millään muulla kuin itsensä Führerin tahdolla ei ollut keskeisten kysymysten kohdalla merkitystä. Suomen päämajan Saksaan lähettämä yhteyskenraali Paavo Talvela totesikin osuvasti maaliskuussa 1943, että ”täällä maan asioista määrää yksi taho, aurinko, ja jos tuo aurinko menee pilveen, se varjostaa kaikkea”.⁸

Hitlerin ja hänen lähipiirinsä yleiset toimintatavat tulivat esille myös Suomen suhteiden hoidossa. Valtakunnankansleri ei useinkaan kannoinut merkittävimpiä toimiaan virallista ulkopoliittista reittiä pitkin, vaan asiat hoituivat Hermann Göringin suhdeverkoston kautta tai sittemmin, varsinkin aseveljeyden alettua, korkeimpien sotilaallisten luottohenkilöiden, kuten kenraalien Alfred Jodlin ja Wilhelm Keitelin välityksellä. Hitlerin toimintatapa oli kaikista muodoista vapaa, mikä ei helpota myöskään hänen Suomea koskevien ratkaisujensa motiivien tulkittamista.

Suomalaisessa historiankirjoituksessa on usein katsottu, että Suomen kohdalla Hitlerin tahto, hänen kesästä 1940 lähtien voimistunut kiinnostuksensa maata kohtaan, johtui joko taloudellisista tai sotilaallisista syistä.⁹ Taloudellisten motiivien on nähty liittyvän lähinnä haluun

saada Petsamon nikkeli Saksan varusteluteollisuuden käyttöön. Sotilaalliset tavoitteet puolestaan näkyivät siinä, että kesällä 1940, samaan aikaan kuin Saksa lähentyi Suomen kanssa, Hitler antoi sodanjohdolleen käskyn aloittaa Neuvostoliittoa vastaan suunnatun hyökkäyksen suunnittelu. Jaottelu on varsin hyvä, mutta sen tarjoamia horisontteja on syytä laajentaa. Hitlerin tutkan alla eivät näet olleet vain Suomen luonnonvarat tai sotilaallinen potentiaali idänhyökkäyksen liittolaisena, vaan hän oli kiinnostunut myös lähialueiden eli Ruotsin ja Norjan raaka-aineista ja koko Skandinavian geostrategisesta sijainnista.

Tämän teoksen alkupuolella taustoitetaan laveasti Saksan luonnonvaroihin ja raaka-aineriippuvuuteen liittyviä kysymyksiä, jotta myös Hitlerin myöhempi toiminta Skandinavian suhteen asettuisi paremmin kehyksiinsä. Hitleriä on pitkään pidetty talouden suhteen melko välinpitämättömänä. Totta onkin, etteivät päivänpolttavat talousluvut näyttäneet kiinnostavan häntä. Silti varsinkin luonnonvaroihin ja raaka-aineisiin liittyneet kysymykset kuuluivat jo varhain hänen strategisen ajattelunsa ytimeen. Ne olivat tulleet esille jo hänen 1920-luvulla kirjoittamissaan teoksissa. Valtaan noustuaan Hitlerin tiedetään seuranneen aktiivisesti Saksan raaka-ainetilanteen kehitystä ja huomauttaneen välillä jopa virheistä, joita hän eteensä tuoduissa laskelmissa huomasi. Useissa sotaa edeltäneissä salaisissa käskyissään Hitler otti esille Saksan raaka-aine- ja metallitilanteen, joihin liittyneissä kysymyksissä hänellä oli ylin määräysvalta.¹⁰

Hitlerin sotilaallisia intressejä Suomea kohtaan käsitellään puolestaan enemmän teoksen loppupuolella. Hitler ei ollut valtakunnassaan vain Führer eli johtaja vaan helmikuun 1938 jälkeen myös armeijan ylipäällikkö sekä joulukuun 1941 jälkeen maavoimien komentaja. Saksan Skandinaviassa ja Suomessa sotivat joukot kuuluivat Hitlerin henkilökohtaisen johtoesikunnan (Oberkommando der Wehrmacht, OKW) alaisuuteen. Saksan maavoimien yleisesikunta (Oberkommando des Heeres, OKH) oli sodan loppuvuosiin saakka hivenen itsenäisempi toimija, sikäli kuin se kolmannen valtakunnan olosuhteissa ylipäättään oli mahdollista. Kesällä 1941 alkaneen idänhyökkäyksen, operatio Barbarossan jälkeen Hitler vietti aikansa suurimmaksi osaksi itärintaman komentobunkkereissa juuri sotilasjohtajan ominaisuudessa.

Valtion juoksevien asioiden hoitaminen ja maan sisäiset asiat jäivät idänsodan syttymisen jälkeen useimmiten avustajien hoidettaviksi.

Lopuksi muutama sana kirjan rajauksesta. Koska aiheenani on Hitlerin Pohjolan-politiikka ja erityisesti luonnonvarat, keskityn käsittelemään Suomea, Ruotsia ja Norjaa, kun taas Tanska ja Islanti jäävät tietoisesti syrjään. Tanska joutui Hitlerin saappaan alle lähinnä sen vuoksi, että se oli luonnollinen astinlauta Norjan miehitykselle. Sillä oli taloudellisessa mielessä Saksalle merkitystä lähinnä maataloustuotajana, kun taas Norjasta, Ruotsista ja Suomesta saksalaiset havittelivat lähinnä metalleja, vesivoimaa ja puutavaraa. Näidenkin suhteen Hitlerin mielenkiinto oli hyvin rajattua ja keskittyi pelkästään yksittäisiin tikun nokkaan nostettuihin luonnonvaroihin, kuten tulemme huomaamaan. Pohjoismaista Islanti puolestaan sijaitsee maantieteellisesti muista erillään, eikä sillä ollut toisessa maailmansodassa suurta merkitystä. Suuramiraali Erich Raeder kyllä ehdotteli Hitlerille sen valtaamista, mutta asia ei tullut missään vaiheessa ajankohtaiseksi.

Suomen, Ruotsin ja Norjan kohtalonyhteyttä toisessa maailmansodassa on käsitelty suomalaisessa historiankirjoituksessa melko vähän, ja se on tämän kirjan kantavia teemoja. Hitlerin Suomen-politiikkaa on oikeastaan mahdotonta tarkastella ottamatta huomioon myös Hitlerin suhdetta Norjaan ja varsinkin Ruotsiin. Vielä ennen talvisotaa Hitler ei nähnyt Pohjoismaiden merkitystä Saksalle kovin suurena, mutta ajan kanssa näkemys muuttui. Koko Skandinavian niemimaan merkitys Hitlerin Suomen-politiikassa oli talvisodan jälkeen jo huomattava.

On vielä syytä huomauttaa, että tämä teos ei ole kokonaiskuvaus kolmannen valtakunnan Saksan ja Suomen suhteista. Olen jättänyt tarkoituksella pois sellaiset Suomen historiassa paljon puhuttaneet aiheet kuin Suomen johtajien tietoisuus holokaustista ja suomalaisen SS-pataljoonan vaiheet itärintamalla. Jotkin aiemmassa tutkimuksessa laajasti käsitellyt aiheet, kuten Hitlerin käynti marsalkka Mannerheimin syntymäpäivillä 1942, jäävät myös vähemmälle huomiolle.

Edellä mainittujen rajausten vuoksi tässä teoksessa korostuu Hitlerin toiminnan ei-ideologinen puoli. Hänen Suomen- ja Ruotsin-politiikassaan ei juurikaan näy aggressiivinen antisemitismi tai rotuoppien ideologinen vaikutus. Ideologisia vaikuttimia on löydettävissä lähinnä

niistä huomioista, joita Hitler teki Suomen ja Saksan poliittisten järjestelmien eroavaisuuksien pohjalta. Käytännön ratkaisuisa niiden rooli jäi kuitenkin melko vähäiseksi. Sen sijaan Norjassa ja Tanskassa, joissa Saksa toimi miehitysvaltana, oppositiota tukahdutettiin kovin ottein, ja etenkin Norjan juutalaisväestöstä huomattava osa koki holokaustin kauhut.¹¹

Koska kolmannessa valtakunnassa kaikki oli kiinni Führerin tahdosta, on kiinnostavaa tulkita Hitlerin suhtautumista Suomeen eri vaiheissa. Samalla on tarkasteltava myös Saksan diktaattorin yleistavoitteita, sillä ilman niiden tuntemusta on mahdotonta ymmärtää Suomen asemaa toisessa maailmansodassa. Erityisen tärkeää Suomen aseman tarkastelu suurvallan ja sen johtajan näkökulmasta on nyt, kun 1930-luvun väitetään nousevan jälleen pahaenteisesti synkän, tummanpuhuvan taivaanrannan takaa.

Kuinka mitättömästä reunavaltiosta tuli natsi-Saksan elintärkeä liittolainen

Talvisota muutti Adolf Hitlerin käsityksen Suomesta. Kun pohjoinen pikkumaa ei joutunutkaan Neuvostoliiton vallan alle, siitä tuli tärkeä liittolainen. Saksa oli raaka-aineiltaan rutiköyhä, ja Hitler halusi nostaa maan samalle viivalle kuin resurssijätit Yhdysvallat ja Iso-Britannia. Tähän hän tarvitsi kipeästi Suomen, Ruotsin ja Norjan luonnonvaroja. Hyvänä lisänä tuli Suomen sotilaallinen kyvykkyys.

Hitlerille Suomi oli pala Pohjoismaita, joita hän tarkasteli Saksan kulloistenkin etujen valossa. Hän analysoi valtakeskittymiä, seurasi lehdistöä ja mielialoja. Jatkosodan aikana hän raivostutti alaisensa antamalla aseveljelle niin auliisti apua.

Teos kuvaa Hitlerin suhdetta Suomeen ja Skandinaviaan virkistävän uudesta näkökulmasta. Mikä oli Suomen merkitys suurvaltasodassa Saksan horisontista katsottuna?

www.tammi.fi

92.7

ISBN 978-952-04-3438-0